

dr Tihana Škojo, Mirna Sabljar

Umjetnička akademija u Osijeku, Hrvatska

tihana.skojo@skojo.hr, msabljar@gmail.com

VREDNOVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA U NASTAVI KLAVIRA

Sažetak

Vrednovanje postignuća učenika u nastavi klavira zahtjevno je nastavno djelovanje, a obuhvaća brojne aktivnosti i postupke kojima se dolazi do saznanja o kakvoći i količini ostvarenih odgojno-obrazovnih ciljeva. Teorijska polazišta, ciljevi obrazovanja, kao i specifičnosti pojedine nastave najneposrednije uvjetuju izbor i definiranje modela vrednovanja. Iako je ocjenjivanje kao aktivnost procjenjivanja postignutog rezultata učenika najprisutniji način vrednovanja u cjelokupnoj glazbenoj nastavi u Republici Hrvatskoj, tako i u nastavi klavira, aktualna, humanistički i kompetencijski usmjerena nastava, koja se zalaže za optimalan razvoj svakog pojedinca, navodi i nastavnike klavira na promišljanje o različitim formativnim pristupima utvrđivanja znanja, sposobnosti, vještina, navika, stavova i vrijednosti. Individualan plan ili *didaktički ugovor* između nastavnika i učenika, sukladno suvremenim pedagoškim stremljenjima, postaje okosnica za realizaciju cjelokupne nastave klavira, pa i za vrednovanje postignuća. Istraživanje je provedeno sa svrhom utvrđivanja mišljenja nastavnika o vrednovanju postignuća učenika u nastavi klavira, s ciljem usklađivanja praktične realizacije nastave sviranja sa suvremenim didaktičkim spoznajama. Iz rezultata je zaključeno kako nastavnici klavira dominantno primjenjuju brojčano ocjenjivanje te je ocjena, kao rezultat sumativne evaluacije, jedina povratna informacija učenicima i roditeljima o uspjehu u nastavi klavira. Znanstveni doprinos rada ogleda se u utvrđenoj potrebi za intenziviranje uporabe alternativnih pristupa kojima će se vrednovati angažman, a ne isključivo rezultati učenja. S namjerom prikazivanja mogućnosti analitičkog individualnog praćenja i prikazivanju napretka svakog učenika, prema individualno utvrđenim varijablama praćenja, naveden je princip grafičkog praćenja učenika koje može biti kvalitetan, sveobuhvatni način praćenja i analize učeničkih postignuća. Također je aktualizirana potreba za učestalijom primjenom auto-evaluacije učenika i samovrednovanja nastavnika.

Gljučne riječi: nastava klavira, ishodi učenja, vrednovanje, individualno praćenje, grafičko praćenje, samovrednovanje.

Uvod

Vrednovanje postignuća učenika u nastavi klavira zahtjevno je nastavno djelovanje, koje obuhvaća brojne aktivnosti i postupke kojima se dolazi do saznanja o kakvoći i količini ostvarenih odgojno-obrazovnih ciljeva. Vrednovati učenika znači na najoptimalniji način procijeniti postignuća u određenom području djelovanja. Kako se u nastavi klavira radi o stjecanju umijeća sviranja instrumenta, jasno je da će i vrednovanje biti usmjereno na procjenu razine sviranja, odnosno da će prvenstveno biti usmjereno na vrednovanje izvođenja glazbe na instrumentu, utemeljeno na procjeni umjetničko-estetskih elementa sviranja. Osim umjetničko-estetskih elemenata, u vrednovanje trebaju biti uključeni i drugi aspekti koji će obuhvatiti odgojno-obrazovne elemente, uključene u proces stjecanja umijeća sviranja. Zato se, za razmatranje vrednovanja postignuća učenika, potrebno osvrnuti na ostale elemente nastavnog kurikula; objasniti nastavne ciljeve i sadržaj te didaktičke i metodičke strategije i nastavne scenarije, koji su povezani s realizacijom tih ciljeva.

Metode, aktivnosti i postupci u nastavi klavira

Dužnost glazbenog pedagoga – instrumentalista je pronalaziti optimalne i najlakše putove stjecanja umijeća (Rojko, 1996). Kako bi došli do optimalnih, ali i najlakših putova, nastavnici klavira primjenjuju brojne i različite metode i strategije poučavanja, prilagođene učenicima različite kronološke dobi, različitih osobnih preferencija, različite kognitivne i psihofizičke razine osobnosti. Ranija vremena (18. i 19. stoljeće) u poučavanju vještini sviranja karakteriziraju se kao vrijeme usmene predaje (Gerlich, 1993 prema Zhukov, 2004) u kome je bit poučavanja bila na učenju pravilnih prstometa i transponiranju (Zhukov, 2004). Nastavnici su poučavali sviranje onako kako su oni bili poučavani, a glazbenici – početnici su učili svirati klavir od iskusnijih majstora sviranja (Gellrich i Parncutt, 1998 prema Zhukov, 2004), pri čemu se najviše poučavalo kako tehnički uvježbati određeno djelo (Hofmann, 1986) i kako izvoditi djelo (Lennon, 1996). Ovakav je princip, u kome je poučavanje tehnički preciznog izvođenja, a u konačnici što virtuoznije sviranje, bio primat djelovanja instrumentalnog pedagoga, a karakteriziran će biti kao tradicionalni oblik poučavanja. Trbojević (1983) pojašnjava kako se čin sviranja ne sastoji od vještine „trčanja po tipkama“, odn. treninga za brže i točnije pogađanje tipki, nego da se prije svega podrazumijeva harmonično razvijanje i učešće kompletne ličnosti izvođača (Trbojević, 1983). Tradicionalni oblik poučavanja podrazumijeva određene postupke: demonstriranje, usmjerenost na prokazivanje pogrešaka u sviranju (tonskih, ritmičkih, stilskih), uz dominaciju nastavnikova monologa, gdje je uloga učenika usmjerena na izvršavanje nastavnikovih uputa. Tradicionalan oblik prisutan je i u suvremenoj nastavi klavira, a nastava je značajnije strukturiranja i reguliranja (Zhukov, 2004). U po-

sljedećim godinama *fokus pedagoškog diskursa je pomaknut s učitelja na učenika, s glazbenog proizvoda na glazbeni proces, s poučavanja na učenje* (AEC, 2010). Sukladno tome mijenja se i perspektiva poučavanja gdje naglasak nastavnog procesa treba biti u potpunoj posvećenosti učeniku čije kognitivne, afektivne i psihomotoričke sposobnosti uvijek variraju i uvjetuju potrebu individualiziranog probira sadržaja, metoda rada i aktivnosti. U suvremenoj paradigmi poučavanja i dalje je veliki naglasak na tehničkom perfekcionizmu, a osnovni načini rada ostaju nepromijenjeni: demonstriranje, usmjeravanje i komentiranje koje učenik gleda, sluša i imitira (Uszler, 1992 prema Zhukov, 2004). Strukturiranje suvremene nastave klavira određuju prilagođeni sadržaji koje se poučava, skladbe koje učenik svira (ljestvice, tehničke vježbe, etude, polifone skladbe, klavirski komadi, sonatne forme, klavirski dueti) i aktivnosti koje učitelj odabire kao najoptimalnije za pojedinog učenika. Te sadržaje će učitelj koristiti u određenom trenutku i tada ih učenicima demonstrirati i upućivati ih u načine vježbanja ili komentirati izvedbe. Aktivnosti, koje može koristiti nastavnik mogu se podijeliti u tri kategorije:

- primarne aktivnosti sviranja određenih glazbenih vrsta i načina (ljestvice, etide i tehničke vježbe, klavirske skladbe različitih formi, sviranje četveroručno);
- aktivnosti razvoja funkcionalnih muzičkih vještina (čitanje s lista, sviranje po sluhu, improviziranje, komponiranje);
- različite glazbene aktivnosti uz klavir (sviranje dječjih pjesama, pjevanje uz sviranje, sviranje različitih skladbi u obradi za klavir, različite vježbe uz klavir (za razvoj sluha, za razvoj slušanja, za razvoj glazbene memorije, za harmonijsko analiziranje, za analiziranje elemenata polifonije, za analiziranje glazbeno-izražajnih sastavnica i oblikovnih struktura djela) i glazbene igre).

Prema aktivnostima koje primjenjuju nastavnici određuje se kako će se realizirati nastavni sadržaj. Tako nastavnici mogu poučavati isključivo prema notnom tekstu, pri tome vjerno sljedeći sva uputstva, koja se nalaze unutar njega, za planiranje nastave konzultirati didaktičku ili glazbeno-metodičku literaturu (npr. razne klavirske škole, metodike nastave klavira, rezultate recentnih istraživanja), a u poučavanju mogu koristiti aktivnosti pjevanja, plesanja, komponiranja.

Suvremena nastava klavira usmjerava se razvoju specifičnih kompetencija učenika pa se od nastavnika zahtijeva jasno i precizno artikuliranje ishoda učenja. Nastavnici trebaju za svakog pojedinog učenika na početku školske godine ili novog stupnja obrazovanja jasno izraziti potpuno individualizirane ishode učenja koji trebaju biti rezultat ukupne analize psihomotoričkog, kognitivnog i afektivnog profila pojedinog učenika i njegovih preferencija. Izražavanje ishoda učenja u suvremenoj nastavi primaran je zadatak svakog pedagoga (a i instrumentalnog), jer izravno vodi prema nastavi usmjerenoj učeniku. Pravovremenim i preciznim definiranjem ishoda učenja otvara se mogućnost i realnijeg vrednovanja učeničkih postignuća. Oblikovanje ishoda učenja „po mjeri učenika“, osim kurikulu-

mom i nastavnim planom i programom zadanih varijabli, podrazumijeva kako će nastavnik pristupiti analizi učenikovih karakteristika: glazbenim sposobnostima, strukturi ličnosti, preferencijama, uvriježenim radnim navikama i uvidom u odnos obitelji prema nastavi klavira. Na taj će način nastavnik doći do informacija koje će mu pomoći u određivanju najboljeg puta za daljnji razvoj vještine sviranja, a potom i vrednovanja postignuća učenika. U nastavi klavira u Hrvatskoj to znači kako će nastavnik moći od *Planom i programom za osnovne glazbene škole* (MZOS, 2006) predviđenih skladbi pronaći one koje će svojim sadržajem biti primjeren nastavni materijal za određenog učenika. Jednako tako, metode i postupci koje će koristiti u radu s učenikom ovisit će isto o analizi kognitivne razine učenika koju procjenjuje nastavnik. Kod nekih učenika metoda razgovora podrazumijevat će uključivanje pozitivnih komentara (afirmativan stav prema učeničkom sviranju, pohvale za svaki i najmanje uočeni napredak s namjernim nekorištenjem kritičizma), dok će kod drugih kritičizam (ukazivanje na pogreške i inzistiranje na popravljaju svakog uočenog nepravilnog sviranja) biti osnovni način rada. Korištenje glazbenih aktivnosti tijekom nastave također će ovisiti o profilu učenika i kronološkoj dobi, ali još i više o njegovim glazbenim znanjima i razini sviračkog umijeća. Pjevanje ili plesanje u nastavi, likovni izričaj, harmonijsko ili polifonijsko analiziranje određenih skladbi, aktivnosti su koje mogu biti upotrijebljene kod strukturiranja nastave instrumenta. Konstruiranje individualiziranih ishoda učenja, koji obuhvaćaju psihomotoričku, kognitivnu i afektivnu razinu, zasnovanu na individualno odabranom nastavnom sadržaju te na aktivnostima utvrđenim za specifičnog učenika, čine okosnicu realiziranja procesa poučavanja sviranja, a potom i vrednovanja.

Vrednovanje postignuća u nastavi klavira

Vrednovanje postignuća u nastavi klavira zbog umjetničke i estetske prirode predmeta zahtjeva dva pravca sagledavanja istog problema. Didaktičku stranu, gdje je kvalitetno vrednovanje (evaluacija), kao etapa odgojno-obrazovnog procesa važan dio uspješnog pedagoškog procesa, koji obuhvaća spoznajni, psihomotorički i afektivni obrazovni aspekt. Preduvjet za kvalitetno vrednovanje svakako je uspješno praćenje sudjelovanja pojedinog učenika u različitim aktivnostima te način i stupanj realizacija konkretnih odgojnih i obrazovnih zadataka. Također učenikova motiviranost za nastavne sadržaje i aktivnosti, ali i inventivnost, želja za usvajanjem novih sadržaja i prihvaćanje drugačijih metoda rada te brojne druge varijable, koje se odnose na afektivne ciljeve, imaju značajne implikacije na ovu etapu odgojno-obrazovnog procesa. Vrednovanje će obuhvaćati skup podataka proizašlih iz brojnih aktivnosti kojima će nastavnik klavira utvrđivati kakvoću i količinu obrazovnih, ali i odgojnih dobara učenika: sposobnosti, vještina, znanja, ali i navika, stavova i vrijednosti (Buljubašić Kuzmanović, Kavur, Perak, 2010).

S estetske se strane vrednovanje u nastavi klavira najčešće odnosi na razmatranje i procjenjivanje glazbenog izvođenja, ukazivanje na pogreške i glazbenu

vrijednost izvedenog djela. Bogunović (2010) ističe kako kvaliteta izvođenja gotovo nikada ne može biti precizno i objektivno izmjerena zbog kompleksne prirode samog glazbenog izvođenja te zbog subjektivnosti i pouzdanosti procjenjivača i elemenata procjene. Iz navoda je razvidno kako i nastava klavira podliježe poznatim dokimološkim faktorima neobjektivnosti u vrednovanju (Grgin, 2001; Matijević, 2004; Mužić i Vrgoč, 2005), koji se kreću od subjektivnog mjernog instrumenta, nastavnika koji sukladno svojoj osobnoj jednadžbi utvrđuje kriterij vrednovanja, do logičke pogreške ili pogreške kontrasta ili diferencijacije te halo efekta.

Ocjenjivanje učenika klavira, poput ocjenjivanja i ostalih školskih predmeta, služi kao procjena njegova rada i njegovih sposobnosti (Zlatar, 2016, 234). Aktualno vrednovanje u nastavi klavira provodi se na temelju Zakona o umjetničkom obrazovanju, gdje u članku 16. stavku 1. piše *Učitelji/nastavnici su dužni pratiti, vrednovati i ocjenjivati rad učenika u skladu s umjetničkim kurikulumom* (Narodne novine, broj 130/11), a Pravilnik o načelima, postupcima, i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, broj 112/10) definira vrednovanje kao *sustavno prikupljanje podataka u procesu učenja i postignutoj razini kompetencija: znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim načinima, postupcima i elementima, a sastavnice su praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje*, kao i osnovne pojmove vezane uz vrednovanje: praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje, kao i načine, postupke i elemente vrednovanja. U članku 12. stavku 1. propisano je kako *Učitelj/nastavnik određenoga nastavnoga predmeta utvrđuje elemente ocjenjivanja te načine i postupke vrednovanja s učiteljima/nastavnicima istoga nastavnoga predmeta, odnosno odgojno-obrazovnoga područja* (ibid.), a stavkom 12. propisan je način djelovanja ispitnih povjerenstava u umjetničkim školama: *Načine, postupke i elemente vrednovanja u umjetničkim školama određuju stručna povjerenstva umjetničkih škola. Vrednovanje provodi ispitno povjerenstvo na javnim i internim nastupima te godišnjim ispitima* (ibid.). Propisi koji pravno određuju načine i elemente te postupke vrednovanja u glazbenim školama Republike Hrvatske propisuju upotrebu nastavničkih imenika u koje nastavnici upisuju brojčane ocjene. Vrednovanje podrazumijeva valoriziranje učenikova postignuća dodjeljivanjem brojčane ocjene za unaprijed određene sadržaje poučavanja: ljestvice, prstne vježbe, barok, suite, sonata, klasična glazba, romantizam, koncert, suvremena glazba, a vista, domaća zadaća, marljivost. Nastavnici sami određuju koje će elemente uvrstiti u ocjenjivanje i upisuju ih u imenik, te na mjesečnoj razini sumiraju ocjene svih elemenata u jednu zajedničku, mjesečnu ocjenu iz predmeta klavir te je upisuju u imenik razreda kojemu učenik pripada. Na kraju svake školske godine učenik je dužan pristupiti godišnjem ispitu iz klavira na kojemu stručna komisija nastavnika procjenjuje i ocjenjuje sviranje prema Nastavnim planom i programom utvrđenom ispitnom programu sastavljenom od nekoliko skladbi različitog karaktera i stila pri čemu su elementi procjene korektnost u

tehničkom, agogičkom, dinamičkom i stilskom izvođenju djela. Na formiranje godišnje ocjene utječu i mjesečne ocjene koje se sumativno dodaju ocjeni koju iskazuje stručno povjerenstvo na godišnjem ispitu te se na osnovu ova dva elementa formira godišnja ocjena. Na kraju školske godine u individualnim dnevnicima rada učitelji sastavljaju popis realiziranog nastavnog sadržaja za svakog pojedinog učenika, što je također gradivan dio ukupne ocjene. U predviđenom načinu ocjenjivanja ne postoji mogućnosti da nastavnici u oblikovanje završne ocjene uključe elemente vrednovanja koji se odnose na učenikov ukupni angažman u procesu stjecanja umijeća. Ukupni angažman treba obuhvaćati ne samo ocjenu konačnog ishoda učenja, dakle sviračkog umijeća, nego i ostale elemente koji su uključeni u postupak. Pri tome mislimo na ranije pojašnjene elemente za vrednovanje ukupnog aktiviteta u stjecanju umijeća sviranja, koji obuhvaća vrednovanje svih odgojno-obrazovnih postupaka involviranih u proces poučavanja sviranja. Nastavnici klavira u glazbenim školama još uvijek dominantno primjenjuju brojčano ocjenjivanje (petostupanjska skala od 1 do 5), te je ocjena koju nastavnik utvrđuje nakon svakog mjeseca, polugodišta i školske godine rezultat sumativne evaluacije i često je jedina povratna informacija učenicima i roditeljima o uspjehu u nastavi klavira. Odmicanje od brojčanog ocjenjivanja, analitičko praćenje i vrednovanje, temeljeno na opisima učenikovih aktivnosti (Bognar i Matijević, 2005), postignuća, stavova, motivacije i ostalih elemenata na individualnoj bazi, jedna su od značajnih stepenica na koju bi nastavnici klavira, u skladu sa suvremenim pedagoškim zahtjevima, trebali prijeći. Kao uspješna tehnika sustavnog praćenja učeničkih aktivnosti, može se primijeniti grafičko praćenje napredovanja učenika (Škojo, 2015). Nastavnik, konkretizirajući obrazovne i odgojne zadatke, utvrđuje elemente praćenja koji se odnose na konkretnog učenika. Tijekom svakog nastavnog sata u suradnji s učenikom, nastavnik bilježi pomak na grafikonu uspjeha u pojedinom elementu. Zbog lakšeg zajedničkog praćenja napredovanja, ciljevi mogu biti iskazani kao precizne operacije koje će učenici izvoditi nakon određene nastavne epizode.

Ovakav oblik analitičkog praćenja učenika značajan je element i prilikom stvaranja demokratski nastrojene, kvalitetne nastave, ali i korak prema osposobljavanju učenika za samostalno vrednovanje svojih postignuća te osjećaja da u nastavniku vide partnera, s kojim će zajednički ostvariti napredak u svim nastavnim aktivnostima sviranja i doseći svoj maksimum. Prilikom takvog samovrednovanja nastavnik i potiče učenika na uočavanje nedostataka, koji se odnose na izvođenje određenih tehničkih elemenata i interpretaciju djela u cijelosti te navodi na zajedničko razmišljanje što bi mogli izmijeniti i unaprijediti.

Analitičko grafičko praćenje može završiti izvještajem (Green, 1996), u kojemu bi tradicionalne ocjene bile zamijenjene podacima, dobivenim temeljem grafičkog praćenja, s naglaskom na učenikovim jakim stranama i prijedlozima za poboljšanje i otvorenim brojnim didaktičkim i metodičkim mogućnostima kako do njih doći.

Ciljevi i metodologija istraživanja

U radu se opisuje istraživanje koje je provedeno kako bi se utvrdilo kojim se metodičko-didaktičkim elementima odlikuje nastava klavira s posebnim naglaskom na vrednovanju postignuća učenika. Istraživanje je trebalo odgovoriti i na pitanja koliko su nastavnici klavira upoznati s različitim metodičkim pristupima realizacije suvremene nastave klavira te utvrditi postoji li mogućnost za uvođenje uporabe alternativnih pristupa u vrednovanju postignuća učenika.

Sudionici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 48 nastavnika klavira (23% muških i 77% ženskih sudionika) koji su zaposleni u hrvatskim glazbenim školama na području Osječko – baranjske, Požeško – slavonske, Vukovarsko – srijemske, Brodsko – posavske i Virovitičko – podravske županije. S obzirom na stečene glazbene kvalifikacije, 54% sudionika završilo je studij klavira, 38% ih je završilo studij glazbene pedagogije, a 8% nešto drugo. U neposrednom nastavnom radu 90% sudionika ostvaruje punu satnicu, 8% pola satnice, a 2% samo dio satnice. 54% sudionika poučava učenike niže glazbene škole, 44% poučava učenike niže i srednje glazbene škole, a samo 2% učenike srednje škole.

Metodološki pristup

Za potrebe istraživanja konstruiran je upitnik, koji se sastojao u prvom dijelu od pitanja, koja se odnose na socio-demografska obilježja ispitanika (spol, godine nastavnog staža, glazbene kvalifikacije, županije, satnice u neposrednom nastavnom radu, uzrasta učenika kojega nastavnik poučava). Drugi dio obuhvaćao je 19 tvrdnji, u kojima su ispitanici zaokruživanjem brojeva od jedan (najniži) do pet (najviši) procjenjivali korištenje pojedinih aktivnosti u svojem poučavanju. U trećem su se dijelu tvrdnje odnosile na didaktički aspekt nastave, planiranje poučavanja i ishode učenja. Ispitanici su na 17 čestica, na ljestvici Likertovog tipa, označavali stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom. Procjene su označavale 1 – ne, nikako; 2 – uglavnom ne; 3 – niti da niti ne; 4 – uglavnom da; 5 – da, svakako. Četvrti dio upitnika obuhvaćao je 13 tvrdnji, koje opisuju odnos prema praćenju i vrednovanju u nastavi klavira. Nastavnici su zaokruživali u kojoj se mjeri slažu s navedenim tvrdnjama. Posljednji, peti dio upitnika odnosio se na metodički aspekt nastave klavira, koji je bio obuhvaćen s 10 tvrdnji.

Nakon anketiranja i prikupljanja podataka, realizirana je obrada podataka.

Prikazani su deskriptivni podaci za mjerene varijable po česticama. Varijable su prikazane na temelju aritmetičkih sredina i standardnih devijacija čestica. Izračunati su osnovni statistički parametri za varijable u istraživanju. Statistička obrada prikupljenih podataka provedena je pomoću statističkog programa IBM SPSS Statistics 20.

Rezultati istraživanja i interpretacija

Tablica 1. Primjena pojedinih aktivnosti u nastavi klavira

Čestice	Nikada ne koristim ili rijetko koristim (%)	Ponekad koristim (%)	Često ili uvijek koristim (%)	<i>M</i>	<i>SD</i>
Sviranje ljestvica	2.1	18.8	79.1	4.21	0.824
Sviranje etida i tehničkih vježbi	0	8.3	91.7	4.54	0.651
Sviranje komada	0	4.2	95.8	4.71	0.544
Čitanje nove skladbe na satu	8.3	22.9	68.8	3.85	0.967
Čitanje s lista	31.3	33.3	35.4	3.06	1.227
Sviranje po sluhu	56.2	33.3	10.5	2.42	0.986
Sviranje dječjih pjesama (kod djece mlađeg uzrasta)	29.2	20.8	50	3.43	1.211
Pjevanje uz sviranje	8.3	14.6	77.1	4.10	1.016
Sviranje prerađenih skladbi (npr. songova iz mjuzikla, tema iz filmova, zabavne glazbe)	41.7	35.4	22.9	2.67	1.059
Didaktičke primjere osobne izrade za uvježbavanje pojedinih tehničkih elemenata	14.5	25	60.5	3.59	1.240
Vježbe za razvoj sluha	43.7	27.1	29.2	2.75	1.176
Vježbe komponiranja	58.2	31.3	10.5	2.31	1.114
Vježbe za razvoj vještine slušanja	25	31.2	43.8	3.21	1.166
Vježbe za razvoj glazbene memorije	16.6	25	58.4	3.54	1.110
Harmonijsko analiziranje djela	12.5	18.8	68.7	3.88	1.064
Analiziranje elemenata polifonije	8.3	22.9	68.8	3.94	1.080
Glazbene igre	33.4	27.1	39.5	3.04	1.382
Analiza glazbeno-izražajnih sastavnica i oblikovnih struktura djela	4.1	16.7	79.2	4.10	0.831
Sviranje četveroručno	20.8	35.4	43.8	3.33	1.059

Nastavnici navode kako u svojem poučavanju učenika često ili uvijek koriste sljedeće aktivnosti: sviranje komada (95.8%), sviranje etida i tehničkih vježbi (91.7%), sviranje ljestvica (79.1%), pjevanje uz sviranje (77.1%) te analiziranje elemenata polifonije (68.8%), analizu glazbeno-izražajnih sastavnica i oblikovnih struktura djela (79.2%), čitanje nove skladbe na satu (68.8%), harmonijsko analiziranje djela (68.7%) i didaktičke primjere osobne izrade za uvježbavanje pojedinih tehničkih elemenata (60.5%) i vježbe za razvoj glazbene memorije (58.4%). Iz odgovora nastavnika vidljivo je kako u aktivnostima dominantno koriste primarne aktivnosti sviranja, ali i druge oblike aktivnosti pa je sukladno tome moguće i analitički vrednovati različite aspekte sviranja. Aktivnosti koje nastavnici

rijetko ili nikada ne koriste su vježbe komponiranja (58.2%), sviranja po sluhu (56.2%), vježbe za razvoj sluha (43.7%), sviranje prerađenih skladbi (npr. songova iz mjuzikla, tema iz filmova, zabavne glazbe) (41.7%), glazbene igre (33.4%), čitanje s lista (31.3%), sviranje dječjih pjesama (kod djece mlađeg uzrasta) (29.2%) i sviranje četveroručno (20.8%). Većim udjelom rijetko korištenih i uvođenjem nikada korištenih aktivnosti moguće je proširiti dijapazon aktivnosti u skladu s težnjom za boljim i kvalitetnijim razvojem vještine sviranja. McPherson (2005) navodi kako su bolji izvođači oni koji od najranije dobi koriste strategije vježbanja koje uključuju aktivnosti čitanja s lista, sviranja na pamet i sviranja po sluhu. Upotrebom tih strategija učenici promišljeno vježbaju i stječu sposobnosti bolje imaginacije, nadzora i kontrole nad vlastitim vježbanjem. Zbog toga je na učiteljima odgovornost da ove aktivnosti više uvrštavaju u nastavu instrumenta.

U sljedećem dijelu upitnika naglasak je bio na didaktičkom aspektu nastave klavira (tablica 2).

Tablica 2. Deskriptivna statistika za skalu procjene odnosa nastavnika prema planiranju nastave, realizaciji nastave i ishodima učenja

Čestice	Uopće i uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem, niti se ne slažem (%)	Uglavnom i potpuno se slažem (%)	<i>M</i>	<i>SD</i>
Prilikom planiranja nastave služim se isključivo s notama skladbi koje će učenici svirati.	31.3	14.6	54.1	3.19	1.296
Prilikom planiranja nastave služim se s didaktičkom literaturom.	16.7	33.3	50	3.38	1.084
U planiranju nastave koristim se glazbeno-metodičkom literaturom.	10.4	31.3	58.3	3.70	1.020
Sadržaj i strukturu nastavnog sata prilagođavam jasno utvrđenim ishodima učenja.	8.3	20.8	70.9	3.91	0.939
Sadržaj i strukturu nastavnog sata prilagođavam kompetencijama koje želim razviti kod učenika.	2.1	4.2	93.7	4.15	1.148
U nastavi klavira potrebno je povezivanje sadržaja s aktualnom glazbom koja je dio svakodnevnog života učenika.	14.6	22.9	62.5	3.60	1.086
Moji učenici imaju utjecaj na izbor nastavnog gradiva.	0	12.5	87.5	4.23	0.660
Moji učenici sudjeluju u kreiranju nastavnog sata.	8.3	22.9	68.8	3.77	0.831
Moji nastavni sadržaji su individualizirani, prilagođeni zahtjevima i potrebama svakog učenika.	0	4.2	95.8	4.48	0.583

Na početku školske godine utvrđujem ishode učenja za svakog učenika kojega poučavam svirati, sukladno viziji njihovog napredovanja.	6.3	10.4	83.3	4.15	0.989
Tijekom pripreme za nastavu s pažnjom pristupam različitim razinama znanja i sposobnostima svakog učenika.	2.1	6.3	91.6	4.50	0.799
Preko ishoda učenja prenosim učenicima svoja očekivanja.	6.3	16.7	77	4.04	0.944
Prema razini učeničkih postignuća osmišljam daljnje poučavanje.	4.2	2.1	93.7	4.47	0.830
Povremeno organiziram različite suradnje s glazbenicima u svrhu oplemenjivanja poučavanja.	10.4	29.2	60.4	3.77	1.047
Dio nastave ostvarujem izvan učionice (u kazalištu, na koncertu i sl.).	29.2	10.4	60.4	3.44	1.367
Koristim različite nastavne metode u svrhu razvoja kreativnosti kod učenika.	0	12.5	87.5	4.25	0.668
Koristim se provjerenim načinom, poučavam kako su mene moji nastavnici poučavali.	18.8	41.7	39.5	3.29	0.944

Rezultati upitnika ukazuju kako se više od polovice nastavnika prilikom planiranja nastave klavira uglavnom ili se u potpunosti služi isključivo s notama skladbi koje će učenici svirati. Polovica ispitanika konzultira didaktičku literaturu, a 58, 3% nastavnika prilikom planiranja nastave upotrebljava metodičku literaturu. Najviše srednje vrijednosti odnose se na čestice koje upućuju na usklađivanje nastave s kompetencijama, a žele se kod učenika realizirati ($M=4.15$) te na individualizaciju nastavnog sadržaja svakom pojedinom učeniku, sukladno zahtjevima i potrebama svakog učenika ($M=4.48$) i nastavnikovoj viziji njihovog napredovanja ($M=4.15$), a temeljem preciznih spoznaja o njihovoj trenutnoj razini znanja i izvoditeljskih sposobnosti ($M=4.50$). Visokim su srednjim vrijednostima, koncentriranim oko procjena uglavnom i potpuno se slažem, nastavnici ukazali na potrebu i važnost jasnog utvrđivanja ishoda učenja. Ovim su procjenama ukazali na potrebu preciznog i jasnog definiranja ishoda učenja i na taj način prenošenja svojih očekivanja u svrhu oblikovanja načina praćenja rada učenika i vrednovanja postignuća.

U četvrtom dijelu upitnika nastavnici su procjenjivali tvrdnje koje se odnose na vrednovanje postignuća učenika, ali i na elemente koji utječu na uspješnost nastave, kao što je nastavno ozračje (tablica 3).

Tablica 3. Deskriptivna statistika za skalu procjene odnosa nastavnika prema vrednovanju postignuća učenika u nastavi klavira

Čestice	Uopće i uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem, niti se ne slažem (%)	Uglavnom i potpuno se slažem (%)	<i>M</i>	<i>SD</i>
Učenike isključivo brojčano vrednujem.	29.2	37.5	33.3	2.98	1.211
Samostalno utvrđujem elemente praćenja vrednovanja.	8.4	20.8	70.8	3.94	0.998
Elementi vrednovanja su isti za sve nastavnike klavira u mojoj školi.	27.1	29.2	43.7	3.21	1.232
Učenici su upoznati s kriterijem vrednovanja u svakom elementu ocjenjivanja.	6.3	14.6	79.1	4.08	1.007
Vrednujem procese rada na skladbama.	2.1	6.3	91.6	4.42	0.710
Vrednujem isključivo završno sviranje naučene skladbe.	54.2	20.8	25	2.52	1.185
Opisno vrednujem učenike.	22.9	25	52.1	3.34	1.221
Puno pozornosti posvećujem ostvarivanju ugodnog ozračja na nastavi.	2.1	8.3	89.6	4.47	0.747
Učenici putem anonimnih anketa procjenjuju svoje zadovoljstvo kvalitetom nastave sviranja.	66.7	20.8	12.5	1.89	1.202
Uspješan je samo onaj učenik koji nastupa na koncertima.	50	22.9	27.1	2.54	1.288
Uspješan učenik je samo onaj koji ide na natjecanja.	70.9	18.8	10.3	1.94	0.987
Uspješnost mojih učenika na natjecanjima pokazatelj je moje uspješnosti.	35.5	31.3	33.2	2.85	1.203
Uspoređujem postignuća učenika svojih kolega s postignućima mojih učenika.	27.1	18.8	54.1	3.21	1.250

Složenost ocjenjivanja učenika klavira ogleda se u dvojbi ocjenjivanja isključivo umijeća sviranja ili i uloženog truda (Zlatar, 2015.) Visoki postotak, 91.6% nastavnika, vrednuje procese rada na skladbama, što je u skladu sa suvremenim humaniziranim pedagoškim usmjerenjem unutarnje evaluacije i pokazuje kako nastavnici kod vrednovanja uključuju i estetsko umjetničke i didaktičke aspekte sviranja. Na pitanje o upoznavanju učenika s kriterijem vrednovanja u svakom elementu ocjenjivanja nastavnici visokom srednjom vrijednosti ($M=4.08$) ukazuju na transparentnost u nastavi i jasnoj povezanosti između utvrđivanja ishoda učenja s elementima vrednovanja. Zlatar konstatira kako za ocjenjivanje u nastavi klavira veliku ulogu ima kriteriji pojedinog nastavnika i škole (Zlatar, *ibid.*). Nastavnici su iskazali kako uglavnom samostalno utvrđuju elemente praćenja i vrednovanja (70.8%), što je sukladno mogućnostima individualnog odabira elemenata ocjenjivanja za svakog učenika, ali i da uglavnom uspoređuju postignuća učenika

svojih kolega s postignućima njihovih učenika (54.1%). Nastavnici se izjašnjavaju kako uglavnom opisno vrednuju svoje učenike (52.1%), dio nastavnika (25%) vrednuje isključivo završno sviranje naučene skladbe. Ipak, polovina nastavnika uopće ili uglavnom ne vrednuje isključivo završno sviranje naučene skladbe, što ukazuje kako je vrednovanje uklopljeno u praćenje te da se odvija istovremeno s realizacijom. Puno pozornosti posvećuje se ostvarivanju pozitivne klime na nastavi, o čemu se slaže i uglavnom slaže 89.6% nastavnika, što pokazuje kako su nastavnici klavira svjesni važnosti uspješne komunikacije i ostvarivanja ugodnog nastavnog ozračja.

Više od polovice nastavnika navodi kako učenici putem anonimnih anketa ne procjenjuju svoje zadovoljstvo kvalitetom nastave sviranja (66.7%), što ukazuje na značajan nedostatak po pitanju povratne informacije o realizaciji nastave i određene jednostranosti u komunikaciji.

Polovina nastavnika ne slaže se s tvrdnjom kako je uspješan samo onaj učenik koji nastupa na koncertima, dok se 27% nastavnika uglavnom i potpuno slaže s navedenom tvrdnjom. Da uspješan učenik nije samo onaj koji ide na natjecanja misli 70.9%, dok ih 10.3% smatra kako je uspješan učenik samo onaj koji ide na natjecanja.

U posljednjem dijelu upitnika nastavnici su iskazali svoje mišljenje prema određenim tradicionalnim i inventivnim metodama u radu (tablica 4).

Tablica 4. Deskriptivna statistika za skalu procjene odnosa nastavnika prema pojedinim metodičkim rješenjima u nastavi klavira

Čestice	Rijetko i nikada (%)	Ponekad (%)	Često i uvijek (%)	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nastavni sadržaj demonstriram svirajući učeniku onako kako želim da on svira.	2.1	8.3	89.6	4.42	0.739
Nastavni sadržaj demonstriram pjevajući učeniku.	2.1	6.3	91.6	4.38	0.795
Nastavni sadržaj demonstriram prezentirajući skladbu putem snimke.	12.5	37.4	50.1	3.54	0.988
Nastavni sadržaj zajednički utvrđujemo pjevanjem pojedinačnih fraza.	18.7	16.7	64.6	3.64	1.241
Nastavni sadržaj zajednički utvrđujemo plesom.	47.9	25	27.1	2.56	1.382
Upućujem učenika da se koristi likovnim izričajem kako bi bolje interpretirao skladbu koju svira.	60.4	18.8	20.8	2.29	1.237
Upućujem učenika da neglazbenim metaforama verbalno opiše skladbu koju svira.	20.9	22.9	56.2	3.57	1.665
Upućujem učenika koristeći isključivo stručne izraze kada stvaramo interpretativna rješenja.	41.7	22.9	35.4	2.82	1.248

Zadatke za rad kod kuće upisujem u bilježnicu.	6.3	12.5	81.2	4.40	1.067
Za rad kod kuće učeniku osim vježbanja zadajem i brojne druge zadatke (slušanje različitih izvedbi djela, analize i sl., sastavljanje popisa i snimaka skladbi koje su u skladu s učenikovim glazbenim preferencijama).	14.6	33.3	52.1	3.60	1.067

Najveći broj nastavnika nastavni sadržaj demonstrira pjevajući (91.6%) i svirajući (89.6%), dok polovica nastavnika za prezentaciju nastavnog sadržaja koristi i audio snimke. Kod tvrdnji vezanih uz glazbene aktivnosti na nastavi klavira 47.9% nastavnika rijetko ili nikada ne utvrđuje nastavni sadržaj plesom, a 60.4% nastavnika ne povezuje likovni izričaj s glazbenom interpretacijom. Nastavnici procjenjuju kako dominantno ne upućuju učenike u korištenje neglazbenih metafora, ali istovremeno navode kako rijetko ili nikada ne upućuju učenike na korištenje isključivo stručnih izraza tijekom stvaranja interpretativnih rješenja.

Komunikacija između nastavnika i učenika odvija se upisivanjem zadataka za domaći rad, upisivanjem u bilježnicu (81.2%), a dominantno se zadaci odnose isključivo na vježbanje.

Zaključak

U provedenom istraživanju nastavnici su iskazali kako primjenjuju niz aktivnosti u nastavi klavira: sviranje komada, sviranje etida i tehničkih vježbi, sviranje ljestvica, pjevanje uz sviranje, analiziranje elemenata polifonije, analizu glazbeno-izražajnih sastavnica i oblikovnih struktura djela, čitanje nove skladbe na satu, harmonijsko analiziranje djela, kao i upotrebu didaktičkih primjera osobne izrade za uvježbavanje pojedinih tehničkih elemenata te vježbe za razvoj glazbene memorije. Rezultati pokazuju i kako nastavnici sadržaje demonstriraju tradicionalno, sviranjem, a u velikoj mjeri koriste aktivnost pjevanja, te se služe i audio snimkama kao sredstvom za demonstraciju nastavnih sadržaja. Nastavnici ocjenjuju kako se postignuća njihovih učenika, kao i postignuća učenika ostalih kolega u istoj školi, vrednuju na jednak način, iako svaki od njih primjenjuje vlastite kriterije procjenjivanja učenika.

U suvremenoj nastavi klavira, koja se svojom strukturom naslanja na tradicionalnu nastavu, posebnu pozornost treba usmjeriti na fleksibilniji pristup odabiru sadržaja, metoda i strategija poučavanja. To znači kako nastavnici trebaju koristiti aktivnosti i strategije koje će biti u suglasju sa sposobnostima i preferencijama učenika. Takvo suglasje može se realizirati isključivo ako se poučavanje temelji na individualno formiranim ishodima učenja kao predlošku za definiranje željenih kompetencija svakog pojedinog učenika. Nastava u kojoj su sposobnosti i afiniteti učenika centralni kriterij za odabir i oblikovanje nastavnih sadržaja i metoda je potpuno usmjerena učeniku. S ciljem što veće optimizacije nastavnog

procesa usmjerenog učeniku, nastavnik treba formirati potpuno individualizirani plan napredovanja učenika. Plan podrazumijeva definiranje ishoda učenja i implementaciju strategija, koje će omogućiti razvoj željenih kompetencija uvažavajući karakteristike svakog pojedinog učenika. Ishodi učenja uvjetuju izbor sadržaja poučavanja, kao i odabir aktivnosti primjenom kojih će učenik postići najoptimalnije rezultate. U odluku o odabiru programa, skladbi, kao i upotrebi određenih aktivnosti nastavnik treba uključiti i učenika te u partnerstvu kreirati nastavne scenarije. Zajednički aktivitet oko strukturiranja nastavnih sadržaja i aktivnosti omogućava stvaranje individualnog plana ili *didaktičkog ugovora* između nastavnika i učenika koji postaje okosnica za realizaciju nastave. Takvim strukturiranjem nastave moguće je i drugačije praćenje i vrednovanje učenika.

Prema provedenom istraživanju vidljivo je kako nastavnici streme oblikovanju humanistički nastrojene nastave klavira i zbog toga smo mišljenja kako bi i u elemente vrednovanja, koji tradicionalno podrazumijevaju isključivo brojčano ocjenjivanje umjetničko-estetskih i didaktičkih komponenti, trebalo uvrstiti alternativne načine vrednovanja, poput grafičkog praćenja.

Grafičko praćenje je sveobuhvatan način praćenja i analize učeničkih postignuća te potpuno individualiziran pristup u vrednovanju u nastavi klavira, jer prikazuje napredak svakog učenika prema individualno utvrđenim varijablama praćenja, kojima će se vrednovati angažman *školske uspješnosti* (Bogunović, 2010), a ne isključivo rezultati *izvođačke uspješnosti* (ibid. 48). Takav izrazito analitički postupak praćenja razvoja učenika ima svoje reperkusije i na rad nastavnika. Svaki nastavnik tijekom procjene svojih učenika, kroz njihov napredak u određenom segmentu razvoja, ima mogućnost realnijeg vrednovanja i vlastitih pedagoških postupaka i vlastite nastavničke uspješnosti.

Literatura

- Association of European Conservatoires (2010). *Instrumental and vocal teacher education: european perspectives*. Polifonia working group for instrumental and vocal music teacher training: Utrecht The Netherlands.
- Bognar, L., i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Buljubašić Kuzmanović, V., Kavur, M. i Perak, M. (2010). Stavovi učitelja o ocjenjivanju. *Život i škola*, 24, (str. 183 – 199).
- Bogunović, B. (2010). *Muzički talenat i uspješnost*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti; Institut za pedagoška istraživanja.
- Green, B. (1996). Nove paradigme za stvaranje kvalitetnih škola. Zagreb: Alineja.
- Grgin, T. (2001). *Školsko ocjenjivanje znanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Hofman, J. (1986). *Sviranje na klaviru – mala knjižica uputstava*. Knjaževac: Nota.
- Lennon, M. (1996). *Teacher thinking: A qualitative approach to the study of piano teaching*. Neobjavljena doktorska dizertacija. University of London, Institute of Education.
- Matijević, M. (2004). *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*. Zagreb: Tipex.
- McPherson, G. (2005). From child to musician: skill development during the beginning stages of learning an instrument. *Psychology of Music*. vol. 33 no. 1 5-35.
- Mužić, V., Vrgoč, H. (2005). *Vrednovanje u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: HPKZ.

Nastavni planovi i programi predškolskog i osnovnog obrazovanja za glazbene škole i plesne škole. (2006) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb: HDGPP.

Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole. (2008) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.

Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi (2010), preuzeto s http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/propisi/Pravilnici_06.pdf (1.9.2016.)

Rojko, P. (1996). Psihologija i nastava instrumenta. Zagreb: *Tonovi* 11(1/2): 6 – 13.

Škojo, T. (2015). Mogućnost individualnog grafičkog praćenja i ocjenjivanje učenika u nastavi glazbene umjetnosti. U: Miroslav Huzjak (ur.) Istraživanja paradigmi djetinjstva, odgoja i obrazovanja, zbornik radova, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 256-270.

Trbojević, D. (1983). *Priručnik – iz istorije pijanizma o nekim pitanjima izvodaštva i pedagogije*. Beograd: Muzička akademija Titograd; Udruženje muzičkih pedagoga Srbije.

Zakon o umjetničkom obrazovanju, (2011). Zagreb: Narodne novine broj 130/11. dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/516/Zakon-o-umjetni%C4%8Dkom-obrazovanju> (1.9.2016.)

Zlatar, J. (2015). *Odabrana poglavlja iz metodike nastave klavira*. Zagreb: Jakša Zlatar; Muzička akademija.

Zhukov, K. (2004). *Teaching styles and student behavior in instrumental music lessons in Australian conservatoriums*. Neobjavljena doktorska disertacija, The University of New South Wales, Australia.

dr Tihana Škojo, Mirna Sabljar

Evaluation of Student Achievements in Piano Lessons

Summary

Evaluation in piano lessons involves numerous activities and procedures which determine the quality and quantity of achieved educational goals. Determining the theoretical basis, goals, tasks and learning outcomes is a necessary prerequisite for determining and defining the evaluation model. Even though grades are the most frequent evaluation method in the Republic of Croatia, modern, humanistic and competence oriented education, which is directed towards the development of every individual student, also makes piano teachers consider different methods for determining the acquired knowledge, abilities, skills, habits and values. An individualized plan or *didactic agreement* between the teacher and the student becomes a backbone for the realization of piano lessons, and evaluating student achievements. The research was directed towards determining how teachers evaluate student achievements in piano lessons, with the objective of synchronising piano lessons with modern didactic research. From the results we can conclude that piano teachers in individual lessons still predominantly use numerical evaluation, and this grade, as the result of summative evaluation, is the only feedback to parents and teachers about the student's achievements. The scientific contribution of the research is pointing out the need to start using alternative approaches which will take into account the involvement of the student, and not just the learning outcomes. Teachers must also turn to analytical individual monitoring and tracking achievements for each individual student, based on predetermined variables. Graphic tracking can be a high quality, comprehensive method for monitoring and analysing student achievements. We need to promote self-evaluation for students and teachers.

Key words: piano lessons, evaluation, learning outcomes, individual monitoring, self-evaluation.